

A. METRIKA

TEMA. Tolerancija lietuvių literatūroje ir šių laikų Lietuvos visuomenėje

TIKSLAS. Ugdyti(s)/stiprinti tolerantiškumo jausmą

UŽDAVINYS. Skaitant ir analizuojant pateiktus tekstus suvokti, kas yra tolerancija, gebėti apibūdinti (ne)tolerancijos pavyzdžius, pastebimus J. Savickio, J. Biliūno, B. Sruogos kūrinuose ir šių laikų Lietuvos visuomenėje

TIPAS. Naujos temos pamoka, skirta Tarptautinei tolerancijos dienai paminėti

METODAI. Skaitymas, rašymas, teksto analizė ir interpretacija, pokalbis

PRIEMONĖS. M. Gustainienė „Ar pasirengę rašyti samprotavimo rašini?“, Vilnius, „Gimtas žodis“, 2014

LITERATŪRA. J. Savickis „Vagis“, J. Biliūnas „Liūdna pasaka“, B. Sruoga „Dievų miškas“,

R. Urbšienė „Ar lengva mylėti savo artimą?“

VERTINIMAS. Formalusis ir neformalusis

B. PAMOKOS SITUACIJA

Su mokiniais kalbėta apie ekspresionizmą, J. Savickio biografiją, asmenybę, modernistinius autoriaus kūrybos bruožus. Mokiniai yra perskaitę J. Savickio noveles „Vagis“, „Ad astra“, „Fleita“, „Jono Grauzos nuotykių“, „Kova“, „Mėnesiena“. Ši pamoka bus kaip įvestis prieš pradėdant analizuoti ir interpretuoti lietuvių prozos novatoriaus J. Savickio ekspresionistinės poetikos noveles.

C. PAMOKOS EIGA

I. KARTOJIMAS

- Ryškiausi J. Savickio kūrybos bruožai? Raktinių žodžių pateiktis.

II. NAMŲ DARBŲ APTARIMAS

- Trumpametražiai filmai apie J. Savickį.
- Virtuali paroda apie J. Savickį.

III. ORIENTAVIMAS

- Ką minime lapkričio 16 dieną? Tarptautinė tolerancijos diena minima nuo 1995 m. UNESCO sprendimu. 1996 m. šią šventę minėti paskatino ir Jungtinių tautų organizacija.
- Kas yra tolerancija? Tolerancija (lot. tolerantia – kantrybė). Šią dieną skatinama atkreipti visuomenės dėmesį į skirtingų nuomonių, skirtingų tautybių žmonių, sergančiųjų ir turinčių problemų (alkoholio, narkomanijos) toleranciją. Įvairiose šalyse organizuojami renginiai, skirti ugdyti toleranciją, pakantumą, gebėjimą suprasti kitus, kantrybę.

IV. PAMOKOS TEMOS, TIKSLO IR UŽDAVINIO SKELBIMAS

- TEMA. Tolerancija lietuvių literatūroje ir šių laikų Lietuvos visuomenėje
- TIKSLAS. Ugdyti(s)/stiprinti tolerantiškumo jausmą
- UŽDAVINYS. Skaitant ir analizuojant pateiktus tekstus suvokti, kas yra tolerancija, gebėti apibūdinti (ne)tolerancijos pavyzdžius, pastebimus J. Savickio, J. Biliūno, B. Sruogos kūrinuose ir šių laikų Lietuvos visuomenėje

V. UŽDUOTYS

- Vienai klasės mokinių daliai pateikiama J. Savickio novelės „Vagis“ ištrauka, kitai – J. Biliūno apysakos „Liūdna pasaka“ ištrauka, trečiai – B. Sruogos „Dievų miško“ ištrauka. Mokiniai individualiai tyliai skaito nurodytus tekstus (priedas nr. 1).
- Porose pasitarę mokiniai raštu atsako į pateiktus klausimus:

J. Savickis „Vagis“

1. Parašykite, kaip novelės ištraukoje sprendžiama kitokio žmogaus problema.
2. Ką reiškia „būti įrašytam žmonių tarpan“?
3. Kodėl pasakotojas nemoralizuoja?

J. Biliūnas „Liūdna pasaka“

1. Parašykite, kodėl Juozapota yra kitokia nei kaimo žmonės.
2. Kaip elgiasi žmonės su kitokiu bendruomenės nariu?
3. Ar jie moka būti tolerantiški?

B. Sruoga „Dievų miškas“

1. Parašykite, ar lietuviai vieni kitiems bei kitos tautybės kaliniams buvo tolerantiški.
2. Ką ironizuoja pasakotojas?
3. Kodėl tiek daug neapykantos kaliniams išlieja lagerio prižiūrėtojai?
  - Atsakymų į klausimus pristatymas/aptarimas.
  - Pasvarstyti ir žodžiu atsakyti į klausimą, kuriuose literatūros kūrinuose dar pastebimos (ne)tolerancijos apraiškos?
  - Dalinis apibendrinimas.
  - Visiems mokiniams išdalinami lapai su R. Urbšienės straipsnio „Ar lengva mylėti savo artimą?“ ištrauka (priedas nr. 2). Tekstas skaitomas garsiai.

- Porose pasitarę mokiniai raštu atsako į pateiktus klausimus:

R. Urbšienė „Ar lengva mylėti savo artimą?“

1. Ką atskleidė Italijoje atliktas tyrimas?
2. Kokius būdus siūlo straipsnio autorė R. Urbšienė, kad visuomenė taptų tolerantiškesnė? Ką jūs apie tai manote?
3. Ar Lietuvos visuomenė šiais laikais tolerantiška? Savo teiginius pagrįskite konkrečiais pavyzdžiais. Įvairūs socialiniai tyrimai rodo, kad lietuviai labiausiai jaučiasi diskriminuojami dėl amžiaus, lyties ir fizinės bei psichinės negalios.

- Dalinis apibendrinimas.

VI. PAMOKOS APIBENDRINIMAS

- Taigi kas yra tolerancija?
- Ar tolerancija šiais laikais dar laikoma vertybe? Kodėl taip manote?
- Ar tolerancija jums yra vertybė?
- Kaip kovojate su pastebimomis netolerancijos apraiškomis?

VII. NAMŲ DARBŲ SKYRIMAS

- Parašyti 150 ž. samprotavimo pastraipą tema „Ar mokame būti tolerantiški kitokiems nei mes?“ Remtis vienu iš nurodytų autorių – J. Biliūnas, J. Savickis, B. Sruoga.

Priedas nr. 1

Perskaitykite ekspresionisto J. Savickio novelės „Vagis“ ištrauką.

<...> Vaikas, užlindęs į palovio tolimiausią kampą, žiūrėjo nubudusiomis akimis į šitą baisią komediją.

- Tėtė, sako, geras, bet kam taip baisiai muša vagį! - skaudžiai suspingsėjo vaiko smilkiniuose.

Vaikas pasiryžęs buvo išliuosuoti vagį.

Kas bus toliau, jam šią valandą nerūpėjo. Jį niekas dabar negalėtų sustabdyti.

Ilgai valandai praslinkus, kuomet sunkiai pradėtasai darbas buvo veik baigiamas, jis sumanė paklausti:

- O tu man nieko nedarysi - tėtės nemuši? - Paskum su vyrišku budrumu pridėjo: - Žinai, toliau galiu neatrašioti!

Vagis buvo veik visai išliuosuotas, ir vaikas negalėtų kariauti su tokia pajėga, kaip pavasario upės beplaukią ledai. Nuteistas žmogus tylėjo įbedęs akis aslon. Jis galbūt pergyveno geriausias valandas savo amžiuje.

Kuomet paskutinė virvė nusmuko nuo vagies, jis, kupron susimetęs ir nenormalus, neskubėdamas atsidūrė prie durų. Kažką murmeldamas, tarytum: "Vaike, sudieu", sugniaužė jį visą ir prispaudė prie krūtinės.

Dviejų kankinių „sudieu“.

Vagis lūkuriavo. Vaikui ašaros pripildė akis ir pradėjo byrėti per skruostus ant jo pilkų su mėlynomis juosčiukėmis trinyčių.

Jo užgimusioje šią valandą sieloje suskambėjo krikštolinio gailesio šviesios jūros. Jis šią dieną tapo įrašytas žmonių tarpan. Jis pajuto tokį ilgėsį, tarytum tas vakaras niekuomet nesiliautų. Nematęs didesnių misterijų, pajuto šiame daug brangaus. <...>

Perskaitykite realisto J. Biliūno apysakos „Liūdna pasaka“ ištrauką.

<...> Juozapota liko kampininkė ubagėlė. Svajonės apie laimingą gyvenimą su vyru, apie vaikus ir sodną išnyko kaip sapnas. Laimė, kad to nebejautė... Geri žmonės ją nuo to laiko maitino. Kas savaitė, kokios nors mergytės vedama, ėjo jinai iš kiemo kieman per savo sodžių ir rinko krepšelin savaitinį maistą. Kartais, kada aiškesnį protą turėjo, ir pati viena pakiemiais vaikščiojo. Vaišingi kaimynai visados ją atminė. Jeigu kas pokylį, vestuves ar krikštynas kėlė, – namų šeiminkė dėjo ryšelin ragaišio, mėsos ar varškės su sviestu ir, pašaukusi mažą dukrelę, liepė:

– Lėk, nunešk tą Juozapotai.

Jeigu didesnė kokia šventė ar Velykos atėjo, – vėl visos motinos siuntė savo mažus vaikus su bandele ar pora dažytų kiaušinių pas Juozapotą. Moterys jai ir rūbus, ir baltarūbius davė... Visas sodžius priprato į ją žiūrėti kaip į savą. Pamatęs kas pro langą su krepšeliu atvykstančią, sakė:

– Ut, mūsų Juozapota ateina...

Taip tarp kaimynų gyveno...

Dešimtys metų praėjo... Žmonės augo ir džiaugėsi, ir pasenę mirė. Ne viena Juozapotos draugė vienametė vaikų, anūkų susilaukė ir, šį pasaulį apleidus, jau amžinu miegu šaltoj žemelėj miegojo... O jinai vis dar tebegyveno. Liko tarp jaunųjų viena kaip tarp žalio miško sausas stuobrys. Naujosios kartos žmonės nebe taip, kaip jų tėvai, Juozapotą mylėjo, rečiau ją atminė. Dažniau kentė badą, stigo kuo apsivilkti. Vaikščiojo apiplyšusi, sustirusi. Ėmė nekęsti jos tie, pas kuriuos ant kampo gyveno: mažiau jau galėjo aniems maisto nuo žmonių parnešti. Suskurus per žiemas užkrosny tupėjo. Tik vasarai atėjus, geriau kiek jautės: nors ne taip žmonėms po kojų troboj maišės, mažiau anų buvo neapkenčiama ir lojojama. Be jokios priežiūros tada po laukus vaikščiojo ir Dievas žino kuo mito. Slankės po paupį ir pušyną, kur vasariniuose namuose daug ponų gyveno. Ėjo klaiki ir nelaiminga, skarmalais savo išdžiūvusį kūną pridengusi; ėjo

dejuodama, lazdele pasiramsčiuodama, sunkią sunkią metų našta vilkdama. Visiems nešė nusiminimą ir nesuprantamą širdies neramumą...

Pamačiusi dailiai apsitaisiusius ir laimingus, stebėjosi, tartum norėdama ką atsiminti, ir pamėlynavusiom lūpom šnibždėjo:

– Kiek ponų... kokie gražūs...

Perskaitykite B. Sruogos „Dievų miško“ ištrauką.

Lageryje buvo dvidešimt keturių ar šešių tautų nariai, skaitant SSSR visas tautas - ukrainiečius, gudus, gruzinus, totorius, mordvinius, kirgizus ir t. t. - rusais, kaip tai lageryje buvo daroma.

Visą laiką savo skaičiumi vyravo lenkai - ir lageris jų žemėje buvo išbudavotas, - jis buvo skirtas jiems aptarnauti. Savaimė, ir jų prieauglis buvo pats didžiausias. Lenkus čia atvarydavo iš įvairių gestapo įstaigų: Gdansko, Karaliaučiaus, Bydgoščo, Stargardo, Plocko, Grudziondzo, Kartūzų, Torunės ir daugelio kitų vietų.

Antrąją vietą skaičiaus atžvilgiu užėmė rusai, trečią - vokiečiai, ketvirtą - lietuviai. Tačiau 1943 metų pačioj pabaigoj lietuvius ir vokiečius staiga nukonkuravo ir ėmė lenktyniauti su rusais ir lenkais - latviai. Staiga iš Rygos jų atbildino per vieną kartą išstisus tris tūkstančius. Tai buvo įvairiaplaukė publika. Jos tarpe buvo nemaža ir rusų, bet kadangi jie buvo Latvijos piliečiai, mokėjo latviškai, jie buvo užrašomi latviais.

Latviai iš pat pradžios lageryje laikėsi labai išdidžiai, didžiavosi savo latviška kilme. Laikėsi visuomet būreliais savo tarpe, stengėsi net latviškas darbo komandas sudarinėti. Jie nuolat dainavo latviškas dainas - ir lageryje betupėdami, ir eidami į darbą, ir grįždami iš jo, vis traukdavo dainą su priemiestiniu refrenu: "Dzimdzi rim dzim dzim!" <...>

Danai - daugiausia buvo komunistinė ar komunistuojanti publika, socialdemokratai ir Ispanijos pilietinio karo dalyviai. Darbininkai, meisteriai, amatininkai, jūrininkai. Buvo ir keli savivaldybų veikėjai, inžinieriai, advokatai, vienas dailininkas ir vienas - puikus šachmatistas. Vokiečių valdžia nutarė, kad jie Danijos lageryje per gerai gyvena. Gabeno juos Vokietijon sukimštus į laivo dugną, kaip silkes. Vežant per Vokietiją traukiniu, tris dienas jiems nedavė nė lašelio vandens. Jie prašė gerti. Atneša, būdavo esesininkas kibirą vandens - ir išpila žemėn ties traukinio langais, - atseit, pasižiūrėkite, kaip vandenėlis žemėn sunkiasi... Danai Štuthofe sudarė savo grupę, buvo apgyvendinti visi kartu, viename bloke. Jie palyginti buvo daug geriau traktuojami, negu visi kiti politiniai katorgininkai. Niekas jų nemušė, niekas jų beprasmiškai negainiojo, nepersekiojo. Jie gaudavo net daniškus laikraščius. Tiesa, ir jų laikraščiai ėjo hitlerinės cenzūros priežiūroje, bet juose buvo vis dėlto nepalyginti daugiau žinių, negu vokiškoje spaudoje. Danai Štuthofe savo daniška kilme nesididžiavo, eidami vergo pareigas, budelių priežiūroje savo tautinių dainų nedainuodavo... Danų niekas nepajuokė. Danus visi gerbė ir mylėjo. Mūsų su jais santykiai buvo kuo geriausi. Kai jie atvyko į lagerį, mes buvome jau seni katorgininkai, mes jau mokėjome lageryje gyventi, - mes jau galėjome ir danam šiek tiek padėti. Kiek vėliau danai pradėjo reguliariai gauti iš savo Raudonojo Kryžiaus siuntinius, - jie mum nepaliko skolingi už pirmąją pagalbą. Kai kurie danai mūsų bloke jautėsi kaip pas artimiausius gimines.

1944 metų vasario pabaigoj atvarė mum apie porą šimtų prancūzų... vokiečių SS uniformoje! Seniau lageryje sėdėjusiem prancūzams plaukai pakaušiuose pasišiaušė, - jų tarpe buvo labai padorių vyrų. Jie tučiuojau mum pranešė, kad su naujais atvykėliais jie nieko bendra neturi, nes tie atvykėliai tiktai gėdą prancūzams darą.

Tieji atvykėliai - tai buvo įvairiuose pakampėse surinktas prancūziškas šlamštas. Jie visi puikiai žinojo, kad atgimusiėje Prancūzijoje vietos jiems nebebus, - jie ir nenorėjo jos atgimimo. Tai puikiai žinojo ir vokiečių valdžia, ir lagerio administracija. Netrukus tiems prancūzams buvo pasiūlyta laisvė, kad jie eitų tiktai

savanoriais į frontą pakariauti. Daugumas jų įsirašydino ir išvažiavo. Apie trys dešimtys vis dėlto atsisakė važiuoti, - liko lageryje ir buvo geri kolegos. <...>

Lageryje buvo dar belgų, liuksemburgiečių, anglų, amerikonų, rumunų, graikų, serbų, švedų, norvegų, suomių, net viena japonė buvo galas žino iš kur ir kaip atsiradusi.

Kai Zelionkė, keikdamas Buchenvaldą, piktinosi, kad tenai kalinių tarpe nėra vienybės, Publicas aiškino:
- Kalinių tarpe vienybės neturi būti. Kaliniai turi savo tarpe pajautis. Kitaip jų nesuvaldysi...

Priedas nr. 2

Perskaitykite Rasos Urbšienės straipsnio „Ar lengva mylėti savo artimą?“ ištrauką.

Biblijoje antrasis įsakymas kviečia mylėti savo artimą kaip patį save, tik ar mes šio įstatymo laikomės? Ar prisimename Dalai Lamos žodžius: „Užuojauta ir tolerancija yra ne silpnumo, o didelės stiprybės ženklas“? Ar mokame pajauti ribą tarp tolerancijos ir abejingumo, tarp pasipriešinimo ir diskriminacijos?

1995 m. Jungtinių Tautų priimtoje Tolerancijos deklaracijoje teigiama: „Tolerancija nėra nuolaidžiavimas, malonė ar paprasčiausias atlaidumas. Tolerancija yra aktyvus, pozityvus požiūris, kurį lemia universalių žmogaus teisių ir laisvių supratimas ir pripažinimas“. <...>

Gyvenant nuo seno gana izoliuotoje šalyje, kurioje migracijos procesai suintensyvėjo tik tapus laisvai judančia valstybe, žmonėms pakeisti savo požiūrį ir persiorientuoti reikia daug laiko. Tapusi nepriklausoma ir demokratiška valstybe, Lietuva siekia tobulinti ir vystyti savo tautinį identitetą, integruojasi Europoje ir pasaulyje. Tačiau nepaisant greitų politinių ir teisinių pokyčių, rinkos ekonomikos, tarptautinio bendradarbiavimo su Vakarų šalimis galimybių, psichologiniai 10 m. trukmės tyrimai mokymų Baltijos šalims metu rodo, jog individualus tapsmas „demokratišku piliečiu“ gali pareikalauti daug daugiau laiko - galbūt net keletą kartų (S. Lorentzen, 2003). <...>

Kalbant apie diskriminaciją, nepagarbą tam tikroms, iš daugumos išskirtoms, asmenų grupėms, žmonių skirstymą į savus ir svetimus, priimtinius ir nepriimtinius, visada susiduriame su stereotipais, su uždaros visuomenės charakteristikų pasireiškimu. Stereotipu vadiname apibendrintą (dažnai pernelyg apibendrintą) įsitikinimą apie žmonių grupę. Tokie stereotipiniai įsitikinimai yra supaprastinto pasaulio suvokimo produktas, kai nesiekama suprasti, kas sudėtinga, pažinti naują ir nematytą, tirti tai, kas neaišku ar paslaptina.

2009 m. XVII tarptautiniame grupinės psichoterapijos ir grupinių procesų kongrese pristatytas Italijoje atliktas tyrimas (M. Guidi) atskleidė, kad imigracijos vertinimas pirmiausiai būna paremtas emociniais, o tik po to ekonominiais kriterijais. Nė vienas apklaustas studentas nepasakė, kad atvykusieji į šalį ją praturtina. Tyrėjai daro išvadą, kad emocinis požiūris suniveliuoja visus imigrantus į vieną masę, ir būtent taip formuojasi stereotipai. Tyrimo metu apklausus 18-20 m. studentus, identifikuotos 5 skirtingos požiūrių pozicijos:

- nerimas – 47,2 proc. mano, kad imigrantai atvyksta „atimti“ iš italų darbų;
- pašalinimas – 24,9 proc. respondentų pasisakė už „priešų“ išmetimą (rasistinis požiūris);
- nepasitikėjimas – 14 proc. mano: jei asmenys atvyksta iš turtingų šalių – jie yra laukiami, jei iš neturtingų – nelaukiami;

- kontrolė – 10,8 proc. pasisako už tai, kad būtų sukurta daugiau taisyklių imigrantams ir taikomos griežtesnės baudos;

- pasikeitimas – tik 3,1 proc. teigia, kad reikia dalintis turimais gerais dalykais.

Tokios stereotipiniais vertinimais paremtos visuomenės, kur daromi kolektyvinės atsakomybės sprendimai, nėra racionalios ir kritiškos. „Uždari visuomenei priskiriamas tikėjimas magiškais draudimais, tuo tarpu atvira visuomenė yra tokia, kurioje žmonės yra išmokę į magiškus draudimus žiūrėti kritiškai... Magiškoji, gentinė ar kolektyvistinė visuomenė - uždara, o visuomenė, kurioje gyvenantys individai turi priimti asmeninius sprendimus – atvira“ (K. Popperis). Dėl magijos galios ir kritiškumo nebuvimo uždaroje visuomenėje net mokslo veikla yra komplikuota.